

Julius Payer – Záliv smrti

Výstava monumentálního obrazu tragédie polární výpravy sira Johna Franklina

25. listopad 2005 – 19. únor 2006

Národní galerie v Praze, Veletržní palác – Malá dvorana

Výstava se koná pod záštitou Její Excelence Margot Klestil-Löffler, velvyslankyně Rakouské republiky v České republice.

Výstavu pořádají Národní galerie v Praze a Rakouské kulturní fórum v Praze.

Koncepce výstavy a kurátor: Ondřej Chrobák

Architektonické řešení výstavy: Tomáš Svoboda

Grafická úprava katalogu a tiskovin: Adéla Svobodová

Zapůjčitel obrazu: Geofyzikální ústav AV ČR

Restaurování obrazu: Věra Cedlová a Dagmar Konvalinková

Na přípravě a realizaci výstavy se dále podílela tato oddělení NG:

Výstavní odd. NG (Lucie Zavoralová), Instalační skupina NG (pod vedením Jiřího Leubnera)

Fotografické odd. NG (Milan Posselt, Jan Diviš)

Archiv NG (Tomáš Sekyrka)

Dokumentární film: Návrat (do) Zálivu smrti

Režie: Jaromír Pesr

Kamera: Michal Černý

Produkce: i/o post

Generální partner: Rakouské kulturní fórum v Praze,

Geofyzikální ústav Akademie věd České republiky

Hlavní partner: Panasonic

Hlavní mediální partner: Hospodářské noviny

Mediální partneři: Classic FM, Český rozhlas 3-Vltava, Art and Antiques

Finanční partner lektorských oddělení: HVB Bank

Partneři výstavy: Hradní stráž, Termo +, vodka Kalašnikov, Prague Best, i/ o post

„Země, země, konečně země!“, ozvalo se 30. srpna 1873 z paluby parní lodě Viceadmirál Tegetthoff. V ledovém poli uvězněná rakousko-uherská polární expedice unášená proti své vůli větrem a mořskými proudy ten den spatřila severně od souostroví Nová země dosud neznámou pevninu. Podle práva prvního objevu byla zabrána pro monarchii a nazvána na počest císaře Zemí Františka Josefa. Jedním z velitelů expedice byl rodák ze severočeského Šanova u Teplíc Julius Payer (1841–1915). Kariérní důstojník se zkušenostmi s vysokohorskými výstupy v Alpách velel saňovým výpravám, při nichž byla nově objevená země podrobně rekognoskována. Po šťastném návratu z Arktidy se Payer stal celebritou vědeckého i společenského života. V té době se začala psát i druhá a neméně slavná kapitola jeho života. Dobrovolně se vzdal slibně započaté vědecké i vojenské kariéry a rozhodl se propříště věnovat pouze malířství. Šestatřicetiletý Payer odešel na malířskou školu do Frankfurtu nad Mohanem, odkud zamířil přes Mnichov do Paříže.

Dobývání dalekého severu zůstalo i pro malíře Payera nadále životním tématem, když se stalo téměř výhradním námětem jeho obrazů. Jako své první mistrovské dílo dokončil Payer v roce 1883 obraz Záliv smrti, pojednávající o tragickém konci polární expedice vedené sirem Johnem Franklinem. Zmizení Franklinovy výpravy, která se v roce 1845 na lodích Erebus a Terror vydala hledat severozápadní průjezd, se stalo událostí celosvětového významu. Odměna 20 000 liber za záchranu vypsána britskou vládou, stejně jako zprávy záchranných expedic postupně potvrzující neblahé tušení o tragédii mocně vzrušovaly nejen veřejné mínění, ale také imaginaci umělců. Smrti neunikl žádný ze 127 členů výpravy. Payerův obraz zachytil finální dějství tragického eposu. Posledním devíti přeživším členům výpravy se po namáhavém pochodu a za nelidského vypětí podařilo dovléci člun až k volnému moři. Nevyzpytatelností osudu je však poslední síly opustily právě v okamžiku, kdy se vyhlídky na záchranu zdály být na dosah ruky. V roce 1880 objevila jejich mrtvoly nedaleko Ostrova krále Viléma americká polární výprava. Místo nálezu pojmenoval velitel expedice Frederick Schwatka Záliv smrti. Při malování obrazu se Payer, usilující o co možná nejpravdivější zachycení události, opíral především o Schwatkovo svědectví. V Londýně také prostudoval všechny autentické předměty objevené záchrannými výpravami a podle daguerrotypů naskicoval portréty důstojníků Franklinovy výpravy. Na obraze tak vystupují skutečné historické postavy. Kapitán Francis Crozier, který po Franklinově smrti převzal velení výpravy, s puškou čelí dotírajícímu lednímu medvědovi. Poručík Edward Couch leží ve člunu

s modlitební knížkou v ruce, ve středu obrazu vyčerpáním a mrazem umírají icemaster James Reid a doktor výpravy Stephan Stanley. Nalevo od nich napůl zapadlý do sněhu se zvrácenou hlavou dokonal poručík Charles Frederick Des Voeux.

Spolupráce s pařížským galeristou Charlesem Sedelmeyerem vynesla Payera mezi přední malíře své doby. Payerův obraz Záliv smrti oběhl galerie většiny metropolí tehdejší Evropy. Nevyhnul se ani Praze, kde jej mohlo zdejší uměnilovné publikum obdivovat koncem roku 1886 v nově otevřené galerii Ruch na Senovážném náměstí. V roce 1897, padesát let po Franklinově tragické smrti, namaloval Julius Payer repliku Zálivu smrti tentokrát v kolosálních rozměrech. Obraz v roce 1908 zakoupila za tehdy horentní částku 16 tisíc korun Moderní galerie, přímý předchůdce dnešní Národní galerie v Praze. V polovině 60. let minulého století obraz přešel do majetku Geofyzikálního ústavu ČSAV (dnes Geofyzikální ústav AV ČR), který také obraz zapůjčil na současnou výstavu. Tehdejší vedení Národní galerie obraz prohlásilo za „nepotřebný“ a bezúplatně jej na ústav převedlo.

Téměř sto let uplynulo od chvíle, kdy měli diváci v roce 1908 v rámci Jubilejní výstavy pořádané Krasoumnou jednotou v pražském Rudolfinu Záliv smrti naposledy možnost uvidět. Nynější výstava má připomenout v Čechách málem zapomenutého umělce, jehož obrazy svého času visely v galerijních sálech v sousedství děl malíře Václava Brožíka. Formát výstavy jednoho obrazu pak odkazuje ke způsobu, jakým byl Záliv smrti a podobné obrazy velkých formátů v době svého vzniku běžně prezentovány.

Součástí výstavy je film *Návrat do zálivu* (rež. Jaromír Pesr), který dokumentuje náročný způsob transportu a restaurování velkoformátového obrazu. Na vernisáži zazní Weyprecht-Payerův pochod v podání hudby Hradní stráže, který na počest polární výpravy složil v roce 1874 populární skladatel Eduard Strauss (bratr Johanna Strausse ml.). Jde patrně o českou premiéru této skladby.

Otevřeno denně kromě pondělí od 10–18 hodin, vstup zdarma

Informace / tel.: 224 301 122

Adresa: Národní galerie v Praze – Sběrka moderního a současného umění,
Veletržní palác

Dukelských hrdinů 47, 170 00 Praha 7

Spojení: tram 12, 14, 17, zastávka Veletržní

Kontakt pro novináře: Petra Jungwirthová, ved. tiskového a komunikačního odd. NG,
tel.: 222 32 14 59, mob.: 606 166 513

DOPROVODNÉ PROGRAMY K VÝSTAVĚ

Informace a rezervace: Lektorské oddělení, Sběrka umění 19. století Národní galerie v Praze, tel.: 224 301 003, lect.suds@ngprague.cz

PROGRAMY PRO INDIVIDUÁLNÍ NÁVŠTĚVNÍKY PROGRAMY PRO STUDENTY A DOSPĚLÉ

Středeční komentované prohlídky s kurátorem výstavy

Délka: 30 min. **Cena:** zdarma v rámci dne volného vstupu **Místo setkání:** foyer za pokladnami ve Veletržním paláci

7. 12. ST 17.00 **Záliv smrti od Julia Payera**
4. 1. ST 17.00 **Záliv smrti od Julia Payera**
1. 2. ST 17.00 **Záliv smrti od Julia Payera**

Komentované prohlídky na objednávku

Objednejte si komentované prohlídky k výstavě – přijďte s přáteli, kluby či zahraničními známými. Prohlídky je nutné objednat 14 dní předem.

Nabízíme také výklady v anglickém a francouzském jazyce.

*Cena: základní 200 Kč / 1 hodina / 1 skupina **Rezervace: dva týdny předem***

Informace a rezervace: Lektorské oddělení Sbírký umění 19. století, Národní galerie v Praze, tel.: 224 301 003, e-mail: lect.suds@ngprague.cz